

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Syrjintäolettaja, välillinen syrjintä, esittelyhuoneisto, palvelun saavutettavuus, esteettömyys

Diaarinumero: YVTLTK/1XX/2016

Antopäivä: XX.XX.2017

Vammansa takia pyörätuolia liikkumiseensa käyttävä hakija katsoi vastaajan syrjineen häntä välillisesti, kun hän ei ollut päässyt sisään yrityksen lavettiperävaunun päälle esille laittamaan esittelyhuoneistoon. Hakija katsoi, ettei asiassa ollut kyse kohtuullisten mukautusten arvioinnista.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta totesi, että vastaajan kaltaisen suuren yrityksen on palveluja tarjotessaan varauduttava siihen, että ihmiset haluavat hyödyntää sen palveluja laajasti. Lautakunta katsoi, että vastaajan olisi tullut jo etukäteen varmistua siitä, että sen käyttöön ottama liikuteltava esittelyhuoneisto ei johda kenenkään henkilön syrjimiseen. Sillä, että hakijalla olisi ollut mahdollisuus saada tietoa esillä olevasta huoneistoista myös muilla tavoin, ei ollut lautakunnan näkemyksen mukaan asian arvioinnin kannalta merkitystä, koska kyseiset tavat eivät olleet rakennettuun esittelyhuoneistoon rinnastettavia palveluja.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi, ettei vastaaja ollut esittänyt sellaista näyttöä, joka kumoaisi hakijan selvityksen perusteella syntyneen syrjintäolettaman. Koska vastaajan näennäisesti yhdenvertaisena esitetty käytäntö oli johtanut siihen, että hakija ei ollut vammaisuudestaan johtuen tosiasiasa voinut yhdenvertaisesti muiden henkilöiden tavoin käyttää vastaajan yleisölle tarjoamaa palvelua, lautakunta katsoi vastaajan syrjineen hakijaa välillisesti. Koska hakija ei ollut vaatinut kohtuullisia mukautuksia, vastaajan esittämiä mahdollisia kohtuullisia mukautuksia ei arvioitu.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kielsi vastaajaa uusimasta syrjintää.

(Ään.)

(Lainvoimainen)

Asian tausta

Hakijalla on selkäydinvamma, ja hän joutuu käyttämään liikkumiseensa pyörätuolia. Hän kertoo yrittäneensä asioida 13.8.2016 YIT Kodin liikuteltavassa esittelyhuoneistossa. Hän ei kuitenkaan päässyt pyörätuolinsa kanssa kyseiseen tilaan sisään.

Hakijan vaatimukset

Hakija katsoo vastaajan syrjineen häntä välillisesti, kun sen esille laittama esittelyhuoneisto ei ollut pyörätuolia käyttävälle henkilölle esteetön. Hakija pyytää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa kieltämään vastaajaa jatkamasta vammaisiin henkilöihin kohdistuvaa välillistä syrjintää. Hakijan mukaan asiassa ei ole kyse kohtuullisten mukautusten arvioinnista.

Hakijan perustelut

Hakija katsoo, että kyseisen kaltaisia esittelyhuoneistoja ei saa pitää esillä niin, että vammaiset henkilöt joutuvat niiden suhteen eriarvoiseen asemaan. Hakijan mukaan asiassa on otettava huomioon, että vastaaja on yritys, jonka osakkeet noteerataan arvopaperipörssin pörssilistalla.

Vastaajan vastaus

Vastaaja pyytää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa hylkäämään hakemuksen.

Vastaajan perustelut

Ensisijaisesti vastaaja katsoo, että hakijalle olisi ollut tarjolla vastaavaa palvelua kohtuullisin mukautuksin. Toissijaisesti vastaaja katsoo, että hakijan hakemus on perusteeton, koska esittelyhuoneistossa on jälkeenpäin otettu käyttöön väliaikainen ramppi.

Vastaaja toteaa, että Turun keskustassa 9.–13.8.2016 esillä ollut esittelyhuoneisto on pop-up –tyyppinen tila yrityksen lanseeraamasta Smartti-kerrostalokonseptista. Esittelyhuoneisto päätettiin asettaa lavettiperävaunun päälle, jotta sen siirtäminen paikkakunnalta toiselle onnistuisi kohtuullisin kustannuksin. Lavettiperävaunun korkeudesta ja rampin vaatimasta tilasta johtuen liikuteltavaan esittelyhuoneistoon on ollut hankala toteuttaa pysyvää, kynnyksetöntä ja kokoonlaitettavaa ramppia.

Vastaaja toteaa, ettei hakija keskustellut hakemuksessa mainittuna ajankohtana esittelyhuoneistossa paikalla olleiden asuntomyyjien kanssa, eivätkä myyjät tuolloin myöskään havainneet hakijaa esittelytilan läheisyydessä. Vastaaja toteaa hakijan ottaneen asiassa ensimmäistä kertaa yritykseen yhteyttä sähköpostitse 15.8.2016. Jos hakija olisi ilmaissut paikalla olleille asuntomyyjille olevansa kiinnostunut esiteltävänä olevasta huoneistosta, hänelle olisi vastaajan mukaan järjestetty kohtuullisina mukautuksina seuraavat asiat: Paikalla ollut asuntomyyjä olisi tullut kertomaan hänelle asunnosta ja internetistä löytyvästä virtuaalisesta mallihuoneistosta, joka on 3D-mallinnus paikalla olleesta tilasta. Asuntomyyjät olisivat myös voineet antaa hakijalle esitteitä ja kertoa tälle yrityksen asuntomyyntin Turun toimipisteestä.

Vastaaja toteaa, että Smartti-esittelyhuoneisto on ensimmäinen laatuaan koko yrityksen asuntorakentamisen aikana ja että yrityksen myyntikohteiden ennakkomarkkinointi tapahtuu tavallisesti esitteiden perusteella. Hakijaa ei näin ollen olisi vastaajan mukaan asetettu eriarvoiseen asemaan, jos hänelle olisi esitelty asuntoa markkinointimateriaalien perusteella. Myyntikohdetta koskevan varauksen voi vastaajan mukaan tehdä internetissä, puhelimitse tai asunnonmyyntipisteessä, jossa on mahdollista asioida esteettömästi. Vastaaja korostaa, ettei esillä olleessa Smartti-huoneistossa ole kyse asunnonmyyntitilasta vaan pop up –esittelytilasta.

Vastaaja toteaa, että esittelyhuoneistossa on otettu 24.8.2016 käyttöön erikseen asennettava ramppi, joka mahdollistaa huoneistoon tutustumisen myös liikuntarajoitteisille.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan syrjineen hakijaa välillisesti tämän vammaisuuden perusteella ja kieltää vastaajaa uusimasta hakijaan kohdistuvaa syrjintää tulevassa toiminnassaan.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kysymys siitä, onko hakijaa syrjitty hänen vammaisuutensa perusteella, kun hän ei ole päässyt esteettömästi vastaajan esille laittamaan esittelyhuoneistoon. Asiassa on arvioitava, onko hakijan esittämien seikkojen perusteella syntynyt syrjintäolettaja. Jos olettaja on syntynyt, asiassa on arvioitava, onko vastaaja kyennyt kumoamaan olettaman.

Koska hakija katsoo, että asiassa ei ole kysymys kohtuullisten mukautusten epäämisen arvioinnista, kohtuullisia mukautuksia ei arvioida.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 2 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa.

Yhdenvertaisuuslain 4 §:n 4 momentin mukaan tavaroiden tai palvelujen tarjoajalla tarkoitetaan laissa sitä, joka ammattimaisesti tarjoaa tavaroita tai palveluja yleisesti saataville.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä esimerkiksi vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Syrjintä on yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Suomessa 10.6.2016 voimaan tulleen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (27/2016) 5 artiklan 2 kohdan mukaan sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta. Sopimuksen 9 artiklassa säädetään esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Artiklan 1 kohdan mukaan vammaisille henkilöille on varmistettava muiden kanssa yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön, kuten yleisölle avoimiin tai tarjottaviin palveluihin. Toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa sisä- ja ulkotiloihin sekä palveluihin. Artiklan 2 b kohdan mukaan sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla varmistetaan,

että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen toteutumista valvovan komitean mukaan sopimuksen tarkoittama saavutettavuus liittyy ihmisryhmiin, kun taas kohtuulliset mukautukset liittyvät yksilöihin. Velvollisuus turvata saavutettavuus on olemassa jo ennen kuin yksilö pyytää päästä johonkin paikkaan tai käyttää jotakin palvelua (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General Comment No. 2 (2014), kpl 25). Komitean mukaan saavutettavuuden toteuttamattomuuden perusteena ei voida vedota suhteettomaan tai liialliseen taakkaan (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General Comment No. 4 (2016), kpl 28). Komitean mukaan sopimuksen 5 artiklan 2 kohdan mukainen syrjäntäkielto velvoittaa sopimusvaltiot selkeästi määrittelemään kielletyksi syrjinnäksi muun muassa avointen palvelujen pariin pääsemisen epäämisen (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General Comment No. 2 (2014), kpl 29).

Suomen perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Syrjäntäolettaman syntyminen

Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen hyväksymistä koskevan hallituksen esityksen mukaan sopimuksen 9 artiklan 2 kohta edellyttää varmistamaan yleisölle avoimia tiloja ja palveluita tarjoavien yksityisten tahojen ottavan huomioon esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät. (HE 284/2014 vp, s. 34)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että esteettömyyttä koskevista vaatimuksista sekä yleis- ja pysyväisluonteisista esteettömyystoimenpiteistä ei säädetä yhdenvertaisuuslaissa, vaan muualla lainsäädännössä. Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu pääsääntöisesti maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille (HE 19/2014 vp, s. 37 ja 79 sekä HE 284/2014 vp, s. 32). Vastaajan menettelyn arvioinnissa ei kuitenkaan sovelleta maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) esteettömään rakentamiseen liittyviä säännöksiä (113 § 1 mom. ja 117 § 3 mom.) Smartti-esittelyhuoneiston tilapäisyyden ja liikuteltavuuden vuoksi. Lautakunnan arvioitavaksi tulee näin ollen, täyttääkö saavutettavuuden toteuttamattomuus tässä yksittäisessä tapauksessa yhdenvertaisuuslaissa tarkoitetun kielletyn syrjinnän tunnusmerkistön.

Tavaroiden ja palvelujen tarjoajaa koskeva yhdenvertaisuuslain 4 §:n 4 momentin määritelmä ei lain esitöiden mukaan edellytä, että tavaroita tai palveluja tarjotaan vastiketta vastaan. Tavaroiden tai palvelujen yleisesti saatavilla olemisella tarkoitetaan esitöiden mukaan sitä, että niitä tarjotaan muulle kuin etukäteen rajatulle, suppealle henkilöiden joukolle. (HE 19/2014 vp, s. 60)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että koska vastaaja on tarjonnut palvelua (mahdollisuutta tutustua Smartti-esittelyhuoneistoon) ammattimaisesti yleisölle, se on yhdenvertaisuuslain 4 §:n 4 momentissa tarkoitettu palveluntarjoaja.

Hakija ei ole pyörätuolilla liikkuvana pystynyt 13.8.2016 tutustumaan vastaajan yleisesti esille laittaman esittelyhuoneiston sisätiloihin huoneiston esteellisyysden vuoksi.

Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon viranomaisia velvoittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan periaate. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo hakijan esittäneen sellaista selvitystä, jonka perusteella syrjäntäolettama on syntynyt välillistä syrjintää koskevilta osin ja todistustaakka kääntyy. Vastaajan on oletettava kumotakseen näytettävä, ettei se ole toiminut yhdenvertaisuuslain 8 §:n syrjäntäkiellon vastaisesti.

Väitetyn syrjinnän arviointi

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on aiemmassa ratkaisukäytännössään katsonut yrityksen syrjineen pyörätuolia vammaisuutensa vuoksi tarvinnutta henkilöä välillisesti, kun sen markkinointitarkoituksessa tarjoama tilapäinen palvelu oli pyörätuolia tarvitsevalle henkilölle esteellinen ja kun mainostempaus olisi ollut taloudellisesti mahdollista toteuttaa esteettömiä tiloja hyödyntämällä (YVTltk 146/2016, 25.11.2016). Lautakunta on lisäksi katsonut, että vaikka rakennuksen käyttöönottajana onkin voitava lähtökohtaisesti luottaa siihen, että lupaviranomaisen hyväksymä rakennus vastaa esteettömyysmääräyksiä, rakennuksen myöhemmin ilmenevä esteellisyys ja siitä johtuva puutteellinen saavutettavuus saattavat muodostaa vammaisia henkilöitä syrjivän tilanteen (YVTltk 150/2016, 20.4.2017).

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että vastaajan kaltaisen suuren yrityksen on palveluja tarjotessaan varauduttava siihen, että ihmiset haluavat hyödyntää yrityksen palveluja laajasti. Vastaajan olisi tullut jo etukäteen varmistua siitä, että sen käyttöön ottama uusi markkinointimuoto (liikuteltava Smartti-esittelyhuoneisto) ei johda kenenkään henkilön syrjimiseen yhdenvertaisuuslaissa, muussa lainsäädännössä tai Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa tarkoitetulla tavalla. Sillä, että hakijalla olisi ollut mahdollisuus saada tietoa Smartti-huoneistoista myös muilla tavoin (internet, asunnonmyyntipiste, esitteet), ei ole asian arvioinnin kannalta merkitystä, koska kyseiset muodot eivät ole rakennettuun esittelyhuoneistoon rinnastettavia palveluja.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, ettei rampin asentamisen hankaluudelta välttyminen ole sellainen yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettu hyväksyttävä tavoite, joka poistaisi välillisen syrjinnän. Lautakunta katsoo, ettei vastaaja ole esittänyt sellaista näyttöä, joka kumoaisi hakijan selvityksen perusteella syntyneen syrjintäoletuksen. Koska vastaajan näennäisesti yhdenvertaisena esitetty käytäntö on johtanut siihen, että hakija ei ole vammaisuudestaan johtuen tosiasiallisesti voinut muiden henkilöiden tavoin käyttää vastaajan yleisölle tarjoamaa palvelua, lautakunta katsoo vastaajan syrjineen hakijaa välillisesti. Lautakunta kieltää yhtiötä uusimasta syrjintää.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 2 § 1 momentti, 4 § 4 momentti, 8 §, 13 § ja 28 §

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) 5 artiklan 2 kohta ja 9 artiklan 1 ja 2 b kohdat

Suomen perustuslaki (731/1999) 22 §

Muutoksenhaku

Liitteenä.

Asian ovat päättäneet Outi Anttila, Timo Harrikari, Katja Leppänen (eri mieltä), Pirkko Mahlamäki ja Tiina-Liisa Autio. Asian esittelijä Hanna Kiiskinen.

Eri mieltä olevan jäsen Leppäsen lausunto

Asiassa on kysymys siitä, onko hakijaa syrjitty hänen vammaisuutensa perusteella, kun hän ei ole päässyt esteettömästi vastaajan esille laittamaan liikuteltavaan esittelyhuoneistoon. Hakija katsoo, että asiassa ei ole kysymys kohtuullisten mukautusten epäämisen arvioinnista.

Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) ei säädetä esteettömyydestä. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään sen sijaan kohtuullisten mukautusten tekemisestä vammaisille henkilöille. Lain perustelujen (HE 19/2014 s. 37) mukaan *"Kohtuulliset mukautukset on erotettava esteettömyyttä koskevista vaatimuksista, joista säädetään muualla lainsäädännössä."* Edelleen *"Ehdotetuissa mukautuksissa ei ole kyse kustannusvaikutuksiltaan merkittävämmistä yleis- ja pysyväisluonteisista esteettömyystoimenpiteistä, vaan sellaisista säädetään muualla lainsäädännössä."* (s. 44) ja *"Kohtuulliset mukautukset on käsitteellisesti erotettava yleis- ja pysyväisluonteisista esteettömyystoimenpiteistä. Tällaisista toimenpiteistä säädetään muualla lainsäädännössä (ks. tämän esityksen jakso 2.1)."* (s. 79). Ja vielä *"Erityislainsäädännössä sen sijaan voi olla säännöksiä esimerkiksi palvelujen saatavuuden edistämiseksi."* (s. 82).

Yhdenvertaisuuslaissa ei siis säädetä esteettömyydestä, eikä esteettömyystoimenpiteiden tekeminen tai tekemättä jättäminen voi tulla arvioitavaksi yhdenvertaisuuslain perusteella. Esteettömyyttä koskevista vaatimuksesta säädetään yhdenvertaisuuslain mukaan muualla lainsäädännössä.

Sillä, onko jonkin palvelun, kuten liikuteltavan esittelyhuoneiston, esteettömyydestä tosiasiaassa säädetty muualla lainsäädännössä, ei ole vaikutusta siihen, että yhdenvertaisuuslaki ei koske esteettömyyttä.

Myöskään sillä, mitä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyssä yleissopimuksessa (jäljempänä yleissopimus) on sopimusvaltioiden kesken sovittu, ei ole asiassa merkitystä. Yleissopimus sitoo sopimuspuolia eli valtioita, eikä siitä voi johtaa velvoitteita suoraan yrityksille. Jos katsottaisiin, että Suomi ei ole voimaannanut yleissopimusta asianmukaisesti esimerkiksi säätämällä liikuteltavien esittelyhuoneistojen esteettömyydestä, hakija voisi väittää Suomen valtion syrjineen häntä, mutta ei tässäkään tapauksessa kohdistaa vaatimuksia yksittäiselle yritykselle.

Yhdenvertaisuuslain 20 §:ssä säädetään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan (jäljempänä lautakunta) toimivallasta. Säännöksen mukaan lautakunnan toimivaltaan kuuluu yhdenvertaisuuslain tulkinta. Yhdenvertaisuuslaissa tai muuallakaan lainsäädännössä ei ole säädetty lautakunnalle toimivaltaa tulkita muuta lainsäädäntöä.

Näillä perusteella jätän hakemuksen tutkimatta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaan kuulumattomana.

Toisin kuin hakija katsoo, hänen vaatimansa toimenpiteet voisivat tulla arvioitaviksi yhdenvertaisuuslain mukaisina kohtuullisina mukautuksina. Asiassa esitetyn selvityksen perusteella hakija ei ole kuitenkaan pyytänyt mukautusten tekemistä käydessään esittelyhuoneiston luona. Yhdenvertaisuuslaissa on syrjinnän muotona kielletty kohtuullisten mukautusten epääminen. Syrjintää ei ole pelkkä kohtuullisten mukautusten laiminlyönti. Epääminen edellyttää nimenomaista pyyntöä, laiminlyönti ei. Tämän vuoksi katson, ettei asiaa tule viran puolesta tältä osin enempää arvioida.